

תוכן העניינים

דברי פתיחה — — — — — 10

לויתן

פתח דבר — — — — — 1

חלק א' : על האדם

- פרק א' : על החוש — — — — — 7
פרק ב' : על הדמיון — — — — — 10
פרק ג' : על השתלשלותם או מהלכם של דמיונות — — — — — 18
פרק ד' : על הדיבור — — — — — 25
פרק ה' : על הפועל השכלי ועל המדע — — — — — 36
פרק ו' : על ההתחלות הפנימיות של התנועה הרצונית, הקרויות
ברגיל היפעלויות ; ועל צורות הדיבור המביעות אותן 45
פרק ז' : כיצד בא השיח לידי גמר או החלטה — — — — — 59
פרק ח' : על המעלות הקרויות ברגיל מעלות שכליות ; ועל
המגדרעות שהן היפוכן — — — — — 63
פרק ט' : על נושאי הדעת השונים — — — — — 77
פרק י' : על הכוח, וכן על הערך, על הכבוד, ועל הכדאות — — — — — 78
פרק י"א : על הבדלי הנימוסים — — — — — 88
פרק י"ב : על הדת — — — — — 98
פרק י"ג : על מצבם הטבעי של בני-האדם מבחינת אשרם ומצוקתם 113
פרק י"ד : על החוקים הטבעיים הראשון והשני, ועל החושים — 120

- פרק ט"ו : על שאר החוקים הטבעיים — — — 134
 פרק ט"ז : על האישיות, על השולח בעל המעשה, ועל הייצוג
 באישיות — — — — — 152

ח ל ק ב' : על קהיליה

- פרק י"ז : על סיבותיה של קהיליה, וכיצד היא נולדת ; הגדרת
 הקהיליה — — — — — 161
 פרק י"ח : על זכויותיו של ריבון בקהיליה על יסוד כינון — 168
 פרק י"ט : על המינים השונים של קהיליה על יסוד כינון, ועל
 סדרי הירושה של השלטון הריבוני — — — 180
 פרק כ' : על שררת האבהות, ועל שררת העריצות — — — 194
 פרק כ"א : על חופש הנתינים — — — — — 204
 פרק כ"ב : על מערכות כפופות, מדיניות או פרטיות — — — 218
 פרק כ"ג : על הפקידים הציבוריים של השלטון הריבוני — 234
 פרק כ"ד : כיצד קהיליה ניזונה ויולדת — — — — — 240
 פרק כ"ה : על העצה — — — — — 248
 פרק כ"ו : על החוקים האזרחיים — — — — — 257
 פרק כ"ז : על הפשעים, על הנסיבות המכפרות, ועל הנסיבות
 המקילות — — — — — 284
 פרק כ"ח : על הענשים ועל התגמולים — — — — — 304
 פרק כ"ט : על הרברים שמחלישים קהיליה או מסייעים להתפוררותה 315
 פרק ל' : על תפקידו של הנציג הדיבוני — — — — — 329
 פרק ל"א : על מלכות האל על-פי הטבע — — — — — 349

פתח דבר

את הטבע— היא האמנות שעל־פיה ברא האל את העולם ומושל בו— מחקה אמנותו של האדם, כבהרבה דברים אחרים, גם בכך, שיכולה היא ליצור בעל־חיים מלאכותי. כי הואיל והחיים אינם אלא תנועה של אברים, שתחילתה באיזה אבר עיקרי בפנים, — מדוע לא ניתן לומר שפל אבטומטון (מכונה, שמניעה את עצמה בעזרת קפיצים וגלגלים, דוגמת שעון) יש לו חיים מלאכותיים? כי מה הלב, אם לא קפיץ; והעצבים מה הם, אם לא מיתרים; והמפרקים, אם לא גלגלים, שמקנים תנועה לגוף כולו, כפי כוונתו של האומן? אבל האמנות מרחיקה לכת עוד יותר, כשהיא מחקה אותו יציר מופלא של הטבע, אותו חי מדבר, ששמו אדם. כי מכוח האמנות נוצר אותו הלויתן הגדול, הקרוי קהיליה או מדינה, בלטינית Civitas, ושאינו אלא אדם מלאכותי; אכן בשיעור־קומתו ובעוצם־כוחו עולה הוא על האדם הטבעי, אשר למתן חסות לו ולהגנתו נועד. ביצור זה, השלטון הריבוני הוא נפש מלאכותית, לפי שהוא מעניק חיים ותנועה לגוף כולו; השופטים, ושאר פקידי המשפט והביצוע, הם מפרקים מלאכותיים; השכר והעונש, שמחברים כל מפרק וכל אבר אל מושב השלטון הריבוני ומניעים אותם למלא את חובתם, הם העצבים, שפועלים פעולה דומה בגוף הטבעי; עשרם ונכסיהם של כל בני הקהיליה הם חסנו; salus populi, בטחון העם, הוא עיסוקו; היועצים שמעלים לפניו כל דבר שמן הצורך שידעהו, הם הזכרון; דין־הישר והחוקים הם שכל ורצון מלאכותיים; אחדות הלבבות— בריאות; מדי—

מחלה; ומלחמת־אזרחים — מיתה. לבסוף, הבריתות והאמנות שכווננו לראשונה את חלקיו של גוף מדיני זה, צירפום זה אל זה וחיברום, משולות לאותו "יהי", או ל"נעשה אדם", שהשמיע האל עת ברא את העולם.

כדי לתאר את טבעו של אדם מלאכותי זה, אתבונן, ראשית, בחומר שלו ובאימן; שניהם — אדם.

שנית, איך מתכונן גוף מדיני, ועל־פי אילו אמנות; מה הן זכויותיו של ריבון, ומה כוח־שלטונו או כוח־סמכותו על־פי הצדק; וכן, מהו ששומר על גוף זה או מפורר אותו. שלישית, קהיליה נוצרית* מהי.

רביעית, מלכות החושך* מהי.

ביחס לעניין הראשון, יש מימרה, שבעת האחרונה מרבים להשתמש בה שלא כדיון, והיא, שהחכמה נקנית לא על־ידי קריאה בספרים, אלא על־ידי קריאה בבני־אדם. וכך, כל אלה שעל־פי רוב אין להם ראייה אחרת לחכמתם, להוטים להראות מה שנדמה להם שקראו בבני־האדם, על־ידי שהם מגנים זה את זה בלי רחם, איש מאחורי גבו של רעהו. אולם יש מימרה אחרת, שלא הובנה בעת האחרונה, מימרה שהיתה מסייעת להם לקרוא זה בזה קריאת אמת, אילו טרחו כראוי; והיא — "nosce teipsum", "דע את עצמך" או "קרא בנפשך". כוונת מימרה זו לא היתה (כמו שמשמשים בה כעת) לתת אישור להתנשאותם הברברית של בעלי שררה על נחותים מהם, או לעודד בני שכבה נמוכה להתנהגות שחצנית כלפי רמי מעלה, אלא ללמדנו, שבשים לב לדומי בין מחשבותיו והיפעלויותיו של אדם ובין מחשבותיהם והיפעלויותיהם של בני־אדם אחרים, הרי כל מי שיסתכל בלבו

* אלה הם הנושאים של החלקים ג—ד' של הספר, שלא ניתנו בתרגום.

פנימה, ויתבונן, מה הוא עושה בשעה שהוא חושב, בא לידי דעה, מסיק מסקנה, מקווה, פוחד, וכו', ועל יסוד מה ועל שום מה, — יקרא מתוך כך וידע, מה הן מחשבותיו והיפעלויותיו של כל אדם אחר במקרים דומים. אומר אני: דומי בין ההיפעלויות, שהן אותן ההיפעלויות עצמן בכל אדם — תשוקה, פחד, תקווה, וכו'; ולא דומי בין מושאי ההיפעלויות, שהם הדברים שמתאווים להם, פוחדים מהם, מקווים להם, וכו'. כי הללו שונים ומשונים, לפי אופיו האישי וחינוכו המיוחד של כל אדם; ונקל כל-כך להעלימם מדיעתנו, שרק הבוחן לבבות יוכל לקרוא את האותיות בלבו של אדם, שניטשטשו ונתערבבו מחמת תורות סותרות, כוזבות, מזויפות ומוטעות. אמנם, על-פי מעשיהם של בני-אדם אנו מגלים לפעמים את כוונתם; אבל אם נבקש לעמוד עליה בלי לערוך השוואה בין מעשיהם ובין מעשינו, ובלי להבחין בכל הנסיבות העשויות לשנות את פני המקרה, הרי נתא כמפענחים בלי צופן, ועל-פי דוב נבוא לכלל טעות, מתוך אמון-יתר או מתוך חוסר-אמון גפרז, כפי מה שהקורא בנפש הזולת הריהו בעצמו איש טוב או רע.

אולם ככל שייטיב אדם לקרוא בזולתו על-פי מעשיו, ישמש לו הדבר רק לגבי מכריו, והללו אינם מרובים. מי שנועד למשול באומה שלמה, צריך לקרוא בנפשו שלו לא את פלוני או את אלמוני, אלא את מין האדם; ואף-על-פי שקשה הדבר, וגם קשה יותר מללמוד איזו לשון או איזה מדע, אף-על-פי-כך, משאציע בכתב את קריאתי שלי, בצורה מסודרת וברורה, לא תישאר לזולתי אלא הטרחה להתבונן ולבדוק אם אפשר לו למצוא אותם הדברים גם בו בעצמו. כי משנה ממין זה אינה מניחה מקום להוכחה אחרת.